

які складні для дітей і їх треба розглядати в роки отрочтва і юності, але немає картин, які б ти розглянув в дитинстві і потім ніколи не повертався до них. Кожна картина – це великий і глибокий світ почуттів, і повторне розглядання картин збагачує, розвиває емоційну пам'ять, виховує в світлі прекрасного.

У початкових класах вихованці Василя Олександровича почали створювати свої маленькі картинні галереї, збираючи маленькі репродукції картин. Сухомлинський підкреслював «Образотворче мистецтво – могутній засіб проникнення в духовне життя народу» [3,561]. Він вважав, що особливо сильним засобом інтелектуального, емоційного й естетичного виховання в підлітковому віці є портретний живопис.

Досвід роботи з дітьми переконав педагога в тому, що сприймання краси творів живопису, як за оригіналами, так і за копіями, збуджує в дітей прагнення передати у фарбах свої думки і почуття, своє ставлення до навколишнього світу.

Час від часу в Павлівській середній школі проводились виставки дитячого малюнка: «Спогади про літні канікули», «Настала золота осінь», «Зима», «Мрії про польоти в космос». А сам педагог напише: «Я прагнув того, щоб малювання зайняло своє місце в духовному житті дитини» [5,520].

А для учнів середніх і старших класів в школі проводились вечори і ранки, присвячені окремим творах живопису. Тут школярі знайомились з життєвим і творчим шляхом художника, і детально розглядали твори даного митця.

Василь Олександрович Сухомлинський, приділяючи велику увагу малюванню в школі, неодноразово підкреслював, що для того, щоб розкрити красу творів живопису перед учнями, самі вчителі повинні мати необхідну підготовку в галузі естетичної культури, постійно поглиблювати свої знання. Тому, що: «Мистецтво – величезна сила, здатна пробуджувати почуття гордості за людину. Треба, щоб це почуття пробуджувалося і міцніло у зв'язку з патріотичними ідеями, суть яких розкривається в художніх образах» [3,561].

Виходячи із вище сказаного, ми можемо зробити наступні висновки: мудрі ідеї Василя Сухомлинського про використання традицій у виховному процесі витримали перевірку часом і знаходять творчу реалізацію в сучасній педагогіці. А виховання красою – це неперервний і мудрий процес людського розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сухомлинская О.В. *Идеи и свершения Василия Александровича Сухомлинского/1918-1970// Советская педагогика, 1988, № 9, 11-17.*
2. Сухомлинський, В.О. *Вибрані твори в п'яти томах. Том четвертий.* – Київ: Радянська школа, 1977.
3. Сухомлинський, В.О. *Вибрані твори в п'яти томах. Том третій.* – Київ: Радянська школа, 1977.
4. Лучиян Милков. *Хуманизмът на Василий Александрович Сухомлински.* – Шумен, 1996.
5. Сухомлинський, В.О. *Вибрані твори в п'яти томах. Том другий.* – Київ: Радянська школа, 1977.
6. Песталоци, И.Х. *Избрани педагогически произведения.* – София, Народна просвета, 1969.

*Сергій Куліш
(Харків, Україна)*

МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ ВИХОВАННЯ У СТУДЕНТІВ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ (ДОСВІД ХАРКІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ)

Підписання Україною асоціацію з ЕС потребує широкий спектр реформ в усіх галузях суспільства. Важливою проблемою реформ в сфері освіти і науки, особливо в підготовці молоді до здорового способу життя в сучасних умовах. Досвід Харківського університету може послужити запорукою відновлення у викладанні «приємних мистецтв» в першій половині XIX ст.

У Харківському університеті протягом дореволюційної доби студенти навчалися т. зв. «витонченим мистецтвам»: малюванню, музиці, співам, танцям, фехтуванню, верховій їзді, гімнастиці. У зв'язку з тим, що на першому етапі існування університетів студентами в них планувалося мати якнайбільше синів дворян, це рішення виглядало логічним.

Згадаємо «сім лицарських добродієв» раннього середньовіччя: верхова їзда, фехтування, плавання, володіння списом та щитом, полювання, гра в шахи, уміння складати вірші, співати.

Над цією проблемою працювали В. Антонюк, Ю. Вахраньов, Д. Колоней, О. Кононова, Й. Миклашевський, О. Микитюк, Т. Моргунова, Д. Хрисанфова та деякі інші вчені. В комплексі проблема викладання «приємних мистецтв» розглядалася в роботах науковців кінця XIX – початку XX ст. (Д. Багалій, М. Халанський, С. Редін, К. Фойгт), що мають в основному джерелознавчий, а не аналітичний характер.

Відомо, що у «Статуті навчальних закладів, підпорядкованих університетам та попечителям округів», прийнятому 5 листопада 1804 р., намічалася «мати учителів танців, музики і гімнастики» в гімназіях, але при наявності коштів. В той же час Статут Харківського університету передбачив виділення для оплати учителям малювання, танців («танцювання») і музики 1500 руб. щорічно. Крім того, у допоміжних навчальних установах необхідно було мати художника й різчика по міді. У Статуті йшла мова і щодо викладання гімнастичних вправ, але бюджетні кошти для цього чомусь не були передбачені [1, с. 289, 233, 253].

Хоча уряд відмовився реалізувати ідею В. Н. Каразіна щодо відкриття в університеті Академії мистецтв, але зі створенням художнього класу малювання стало обов'язковим навчальним предметом для всіх студентів першого курсу. Воно вважалось, як і інші «приємні мистецтва», засобом морально-етичного удосконалення особи. Ще в 1803 р. В. Н. Каразіну вдалося придбати бюсти для художнього й живописного класу, станки для малювання картин, фарби тощо. Протягом 1804–1814 р. кабінет малювання було забезпечено ландшафтами з Лондона, естампами, умебльовано. Добре відомо про закупівлю В. Н. Каразіним у 1804 р. графічної колекції у російського й німецького історика, філософа, бібліографа Ф. П. Аделунга з 2477 предметів. Серед них – оригінали італійських, німецьких, голландських, французьких, британських майстрів-граверів 16–17 століть [2, с. 122, 124].

Першим учителем малювання в університеті з 1805 р. став 22-річний Я. М. Матес з Гамбурга, запрошений до Харкова завдяки зусиллям В. Н. Каразіна. Він володів високою технікою малювання й малярства; до дня відкриття університету виконав історико-алегоричну емблематичну картину, що символізувала освітній поступ. Викладав образотворче мистецтво й гравірування, давав бажаним і приватні уроки досить дорого. За дорученням німецького ботаніка, мандрівника, спеціаліста з мовнівництва Ф. К. Біберштейна, що жив в Мерефі, підготував до I-го тому його книги з ботаніки «*Centuria plantarum Rossiae Meridionalis*» 100 таблиць малюнків рослин.

Ландшафтний живопис викладав уродженець Базельського князівства А. Ф. Шепфлінг, який навчався у Штутгарті й Швейцарії. До складу викладачів університету його було включено 13 листопада 1803 р. Запрошення саме з німецьких земель майстрів живопису було не випадковим. На той час німецькі художні школи вважались найкращими у Європі – особливо саксонські. А. Ф. Шепфлінг якраз і домігся закупівлі у Лондоні 160 естампів з картин, 7 краєвидів Лондона, 12 індійських краєвидів.

Першим учителем малювання–українцем в університеті став Ф. П. Репнін-Фомін – уродженець нинішньої Черкаської обл. У 17-річному віці він став студентом Академії мистецтв Росії, закінчивши її у 1800 р. з атестатом I ступеня. Його картини «Смерть Сократа» і «Втеча святого сімейства» (1802 р.) Академія мистецтв придбала за 150 руб., присвоївши їй звання академіка з історичного живопису. З 23 листопада

1804 р. Ф. П. Репнін-Фомін викладав малювання у Катеринославському Головному народному училищі, потім з 1 серпня 1805 р. його направили на цю ж посаду до Слобідсько-української гімназії Харкова. Там він працював до 15 травня 1814 р., після цього з 16 серпня 1815 р. був призначений учителем малювання до Харківського університету.

На думку проф. О. М. Микитюка, протягом 1814-1815 рр. в університеті існував гурток мистецтв і музики [3, с.25]. Деякий час кабінет малювання й живопису очолював кандидат О. А. Вербицький. Відомо, що на заняття з малювання ходило небагато студентів, але ті, що їх відвідували, навчилися у Ф. Репніна складній техніці малюнку, поєднанню світла й тіней, дотриманню певних пропорцій у зображенні тих чи інших фігур. Сам викладач був автором кількох картин для університету.

У Санкт-Петербурзі Ф. Репнін став членом Всеросійського Вільного товариства любителів словесності, наук та мистецтв, підготував ілюстрації до книги «Свиток муз».

За весь період викладання в університеті малювання жодний його вчитель не працював більше ніж Ф. П. Репнін-Фомін – 23 роки. Крім того, він періодично вів цей предмет і в Харківському інституті шляхетних панянок [4, с. 371-373; 5, с. 284-285].

Деякий час помічником Ф. Репніна був італієць – художник А. І. Лопуес, причому з 26 травня 1823 р. він працював без оплати. Протягом 1839-1844 рр. образотворче мистецтво студентам викладав поляк Б. Ф. Клембовський. Дослідниця з Харкова Л. Соколук недавно реконструювала творчу біографію цього талановитого, але забутого митця. Народився він на Волині, вчився у Кременецькому ліцеї та Віленському університеті, з січня 1834 р. до серпня 1839 р. працював у Київському університеті вчителем малювання. З політичних мотивів його було переведено до Харкова. Відомий він насамперед як портретист, вдалий копіїст картин Рафаеля, Тиціана, використовував новітню на той час техніку пастелі.

Б.Ф. Клембовського у 1844 р. змінив С. П. Чіріков – випускник Академії мистецтв у Санкт-Петербурзі 1819 р. З 1835 р. викладав малювання у інституті шляхетних панянок і двох Харківських гімназіях. У 1845 р. він склав каталог малюнків та бюстів.

Колишній випускник Харківського університету І. Є. Бецькій, знаходячись в Італії, протягом 1857–1858 рр. надіслав до класу малювання університету 543 картини майстрів європейського живопису XVI – XVIII ст. З ліквідацією у 1859 р. інституту казеннокоштных студентів викладання живопису було припинене, а кабінет малювання став основою музею «витончених мистецтв», що відкрився у 1861 р. З 1866 р. його зібрання (включаючи дарунок ще одного випускника університету А. М. Алфьорова – мистецтвознавця, колекціонера, сина відомого архітектора, художника, сподвижника О. О. Паліцина – з 50 картин, 421 акварелі й малюнка різних віків, гравюр, естампів тощо, стали основою Харківського художнього музею [6, с. 20–21, 24, 30].

У 1904 р. Вчена рада Харківського університету вирішила відновити викладання образотворчого мистецтва, запросити на роботу й гравера, але реалізувати задум не вдалося [7, с. 370]. Навчальним предметом малювання залишилося у середніх та нижчих навчальних закладах, у Харківському інституті шляхетних панянок. Ще у 1832 р. було прийнято «Положення про вчителів малювання», а 18 липня 1903 р. – «Положення про вчителів і вчительок малювання та креслення», але це вже інша тема.

Таким чином, викладання «витончених мистецтв» у Харківському університеті в першу половину XIX ст. привели до значного розвитку серед студентства здорового способу життя. В цей період був закладений фундамент для розвитку в майбутньому викладання приємних мистецтв» для виховання у студентства здорового способу життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Устав Императ. Харьк. ун-та // *Периодическое сочинение о успехах народного просвещения (СПб.)*. – 1805. – №10. – С. 225–290.
2. *Историко-статистические записки об Императорском Харьковском*

- университете и его заведениях, от основания ун-та до 1859 года. составленные при содействии профессоров и чиновников ун-та, помощника попечителя Харьковского учебного округа К. Фойгтом. – Х. : В унив. тип., 1859. – 1272 с.
3. Микитюк О. М. Теорія і практика організації науково-дослідної роботи у вищих навчальних закладах освіти України в ХІХ ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. педаг. наук: спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / О. М. Микитюк. – К., 2004. – 42 с.
  4. Историко-филологический факультет Харьков. ун-та за первые 100 лет его существования (1805–1905); под ред. М. Г. Халанского и Д. И. Багаля; предисл. Т. Г. Павловой. – Х : Сага, 2007. – 45, 168, 390, XII, 91 с. – репринтне вид. 1908 р.
  5. Прокопенко Л. Л. Кадровий склад викладачів Катеринославської гімназії в першій половині ХІХ ст. / Л. Л. Прокопенко // Наддніпрянська Україна: Історичні процеси, події, постаті. Зб. наук. праць. – Вип. 8 Дніпропетровськ, 2010. – С. 278–286.
  6. Редин Е. Харьков как центр художественного образования юга России / Е. Редин. – Х. : Тип. Губерн. правл., 1894. – 36 с.
  7. Историко-филологический факультет Харьков. Ун-та за первые сто лет его существования (1805–1905). Под. ред. М. Г. Халанского и Д. И. Багаля. – Х : Сага, 2007. – 45, 168, 390, XII, 91 с.

*Микола Черноус
(Київ, Україна)*

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В МИСТЕЦЬКИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

*«Учіться, брати мої,
Думайте, читайте,
І чужому научайтесь,
Й свого не цурайтесь».*

Т.Г. Шевченко

*«Освіта – найвеличніше з усіх земних благ,
але тільки тоді, коли вона найвищої якості».*
Д.Р. Кіплінг

Стратегічним завданням Болонського процесу є формування Європейського простору вищої освіти (ЄПВО), що ґрунтується на спільності принципів функціонування систем вищої освіти країн-учасниць. Цей термін, як правило, інтерпретується як процес конвергенції (узгодження) Європейських систем вищої освіти відповідно до низки Декларацій, підписаних міністрами, що відповідають за вищу освіту (Париж, 1998; Болонья, 1999; Прага, 2001; Берлін, 2003; Берген, 2005; Лондон, 2007...).

Необхідно зазначити, що Болонський процес перебуває в постійному розвитку. Підтвердженням цього є те, що у Болонській декларації (1999 р.) було зазначено шість цілей щодо формування ЄПВО: **дворівнева система підготовки фахівців з вищою освітою (бакалавр-магістр); запровадження академічних кредитів Європейської кредитно-трансферної системи (ЄКТС-ECTS); забезпечення якості вищої освіти; сприяння мобільності суб'єктів навчального процесу; гарантія працевлаштування випускників на європейському ринку праці; забезпечення привабливості вищої освіти Європи.**

На Конференції міністрів освіти європейських країн, відповідальних за сферу